

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Марчука Миколи Івановича
«Державний лад Республіки Польща», подану на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 –
конституційне право; муніципальне право**

Дисертаційна робота М.І. Марчука присвячена актуальній проблемі, оскільки питання становлення та розвитку державного ладу були і залишаються об'єктом підвищеної уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Свідченням цього є багата джерельна (зокрема конституційно-правова) база предмету дослідження. Додаткової актуальності дана тема набуває у контексті обговорення подальшої трансформації державного ладу України, в тому числі з урахуванням кращих модельних напрацювань країн Європейського Союзу. Однак, слід зазначити, що системно ці питання не ставилася на порядок денний наукового та практичного дискурсу, що лише підтверджує наукову новизну проведеного дослідження.

Саме європейський та євроатлантичний державно-орієнтаційний вектор розвитку нашої держави зумовлюють, зокрема, програмні положення Преамбули та ст. 85 і 102 Конституції України, в яких вказується на «обрання стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору».

У даному контексті своєчасним, важливим і вельми актуальним видається обраний дисертантом напрям наукового дослідження. Більше того, сфокусувавши науковий інтерес на встановленні сутнісних рис та особливостей організації державного ладу Республіки Польща, Марчук Микола Іванович виявив наукову далекоглядність, оскільки, як зазначає сам автор «Республіка Польща сьогодні є одним з найбільш удалих зразків

Вх. №		ВДСД НАВС
09	10	20 20 р.
кількість аркушів: 12		

європейського державотворення, чому сприяла, зокрема, й рецепція польською наукою конституційного права правових підходів, характерних для німецької та французької конституційно-правових доктрин, а також здійснення ґрунтовних, виключно польських наукових і практичних напрацювань у досліджуваній сфері» (стор. 18 дисертації).

Автор дослідження запропонував власне бачення здобутків і проблемних аспектів польської моделі державного ладу і представив концепцію бажаних змін до національного законодавства за тематикою дослідження, що й зумовило новизну дослідження. При цьому наміри дисертанта співпадають із сучасним загально методичним підходом до вивчення і вдосконалення всіх складників досліджуваної теми – політичних, економічних, соціальних, організаційно-правових, що у свою чергу вимагає виявлення сутності даного явища в конкретно-історичних реаліях обох держав (України та Польщі).

Основним науковим досягненням рецензованого дослідження є те, що в ньому, поряд із об'єктивно-критичним загальним оглядом наявних наукових підходів, чинного законодавства Республіки Польща та практики їх реалізації, визначено сутність і особливості організації державного ладу Республіки Польща, вказані шляхи його вдосконалення та можливості використання в Україні польського досвіду конституційного моделювання державного ладу.

Дисертація виконана в рамках загально-державних концепцій та планів, зокрема: Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., а також відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 р. № 275,

Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2016–2019 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U008189) і «Правоохоронна функція української держави» (державний реєстраційний номер 0113U00819).

При дослідженні заявлених питань домінуючим методологічним підходом справедливо обрано філософський діалектичний підхід, застосування якого дозволило автору всебічно осмислити польський конституційно-правовий досвід у досліджуваній сфері, з'ясувати сутнісні характеристики інституту державного ладу в Республіці Польща та окреслити напрямки його подальшої модернізації.

Серед загальних, загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціальних методів у дисертаційному дослідженні використовувалися: історико-правовий (розділи 1–3), формально-логічний (підрозділи 1.1, 3.2), формально-юридичний (підрозділ 1.1), системно-структурний та структурно-функціональний (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3 та 2.4), статистичний (підрозділ 1.2) тощо. У роботі над усіма структурними підрозділами дисертації достатньо широко використовувалися такі логічні прийоми, як аналіз і синтез (підрозділи 2.1, 3.1, 3.3, 3.4), визначення і класифікація (підрозділи 1.1, 3.2, 3.4), хоча сам автор далеко не всі із них виділяє у якості основних методів дослідження.

Водночас саме використання системного підходу під час аналізу державного ладу Республіки Польща дозволило авторові структурувати розрізнені політичні явища і процеси у певну цілісну сукупність – устрій, що функціонує на основі передбачуваних алгоритмів та закономірностей, що, у свою чергу, забезпечило об'єктивний та цілісний аналіз предмету дослідження.

Отже, методи дослідження, обрані М.І. Марчуком, є цілком сучасними й обґрунтованими, що у підсумку і дозволило дисертанту успішно вирішити поставлені завдання.

Варто також відзначити, що наукові ідеї та положення дисертації М.І. Марчука можуть бути використані в різних сферах правової діяльності, зокрема: правотворчій та правозастосовній, науково-дослідній роботі та навчальному процесі, про що свідчать акти впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ (в якому і була підготовлена дисертаційна робота), Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук, що підтверджує практичну значимість пропозицій та висновків проведеного дослідження.

Основні положення дисертаційної роботи відображено у авторефераті, одноосібній монографії, 22 наукових статтях (15 з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, 7 – у наукових виданнях іноземних держав) та 14 тезах наукових доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах. Позитивно оцінюємо й наявність робіт автора, які додатково відображають апробацію матеріалів досліджень автора.

Таким чином, результати дослідження є ґрунтовно апробованими відповідно до необхідних якісних та кількісних характеристик.

Композиція дисертації є логічною і чіткою. Автор дотримується проблемно-хронологічного методу викладення фактичного матеріалу, що в даному випадку є цілком виправданим з огляду на динамічний характер досліджуваного явища. Вдала структуризація дослідження по розділах дозволила йому виокремити та глибоко проаналізувати усі системно-структурні та функціонально-діяльнісні складові державного ладу Республіки Польща.

Значною перевагою та цінністю дисертаційної роботи є комплексне

представлення автором сучасного стану польської конституційно-правової доктрини з проблем державного ладу Республіки Польща, а також вивчення нормативно-правової бази польських конституційно-правових джерел за вказаною проблематикою.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, проаналізовано здобутки фахівців у зазначеній галузі, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано відповідні методи наукових досліджень, що застосовані в роботі, окреслено зв'язок дисертації зі стратегічними державними документами, програмами, планами й темами наукових досліджень, сформульовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також указано на особистий внесок здобувача в їх отримання, наведено інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження та перелік публікацій.

У першому розділі «Засади державного ладу Республіки Польща», який складається із чотирьох підрозділів, здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових підходів до розуміння сутності державного ладу, на підставі чого зроблено висновок про певні недоліки в його визначенні на польському ґрунті з огляду на процеси децентралізації державної влади та її часткове роздержавлення.

Надано загальну характеристику засад державного ладу Республіки Польща. Цілком логічним вважаємо їх умовний поділ на дві підсистеми – загальні засади організації та здійснення влади в державі і спеціальні засади організації та здійснення влади в державі.

З'ясовано особливості та надано ідентифікаційно-системні характеристики Республіки Польща як демократичної, правової та соціальної держави. Окремо наголошено, що концепція правової демократичної держави, що утверджує засади соціальної справедливості, опосередковується через принципи другого (більш низького) порядку.

Визначено форму Республіки Польща за чинною Конституцією 1997 року з урахуванням передових позицій вітчизняного конституціоналізму з

означеної проблематики.

Аргументовано, що засада поділу влади виступає основоположним принципом побудови державного владного механізму Республіки Польща.

У другому розділі «Конституційно-правовий статус вищих органів державної влади Республіки Польща», який складається із чотирьох підрозділів, розглянуто основні проблеми формування законодавчих основ організації та діяльності польського парламенту, Президента, уряду та вищих органів судової влади – Верховного Суду, Конституційного та Державного трибуналів.

До основних новацій даного розділу, на нашу думку, слід віднести:

- встановлення особливостей чинної моделі польського парламентаризму;
- з'ясування елементів «європейської» функції парламенту Республіки Польща;
- визначення реальної ролі Президента Польської республіки в реаліях парламентсько-президентської форми правління;
- встановлення місця і ролі Ради Міністрів в механізмі дуалістичного функціонування виконавчої влади у Польщі;
- встановлення особливої правової природи Конституційного Трибуналу, яка характеризує його як гібридну інституцію, що здійснює контроль, та одночасно функціонує як суд і виконує низку функцій, які входять до сфери компетенції парламентської влади.

У третьому розділі «Конституційні засади територіальної організації державної влади в Республіці Польща», який також складається з чотирьох підрозділів, на широкій джерельній базі розглянуто особливості територіальної організації влади в Республіці Польща за підсумками реформи 1997 року та наголошено на її визначальному характері для процесів державного розвитку Польщі, оскільки саме означена категорія дозволяє поєднати організаційну, територіальну, правову та економічну основи функціонування органів публічної влади різних рівнів з урахуванням

децентралізаційних процесів у владній сфері.

З'ясовано специфіку конституційно-правового статусу центральних та місцевих органів виконавчої влади Республіки Польща. З точки зору визначення складових організаційної та інституціональної структури органів, задіяних у правоохоронній сфері, особливу увагу приділено територіальній системі судових органів, із якою тісно пов'язується діяльність прокуратури й адвокатури, а також, частково, поліції та, з огляду на децентралізацію правоохоронної функції, приватним суб'єктам її здійснення.

Акцентовано на поширеності в Республіці Польща практики модернізації муніципального дуалізму, яка дає змогу провести раціоналізацію взаємовідносин між державою та місцевим самоврядуванням, зберігаючи при цьому їх особливу правову природу і невід'ємні права з одночасною децентралізацією частини функцій виконавчої влади, як втілення новітніх підходів побудови взаємовідносин між підсистемами влади на місцевому рівні.

Вважаємо, що Марчук Микола Іванович цілком справедливо загострює увагу на потребі чіткого визначення статусу повітового рівня з огляду на характер виконуваних ним завдань та повноважень.

У висновках автором зроблено вдалу спробу узагальнити основні результати дослідження, привернути увагу до головних проблем державного ладу як Польщі, так і України, визначити шляхи і напрями їх подальшої наукової розробки.

Як позитивний момент доцільно відзначити аргументовану та продуману позицію автора щодо конкретних пропозицій змін до Основного Закону України та поточного законодавства.

Між тим, не всі авторські тези, твердження і міркування сприймаються як логічний підсумок спостережень, що на достатньому рівні обґрунтовані з конституційно-правових позицій, здобутків юридичної практики і аналізу нормативного матеріалу. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень з огляду на сучасний стан та перспективи розвитку законодавчих

основ національної моделі державного ладу. У зв'язку з цим є необхідність зупинитися на твердженнях, що є дискусійними та потребують додаткового обґрунтування та аргументації. Основні з них на нашу думку такі.

1. При посиланнях на окремі законодавчі та підзаконні акти має місце їх скорочена назва, що є цілком допустимим у польській науковій доктрині, проте створює труднощі їх ідентифікації українськими дослідниками, як це, зокрема, має місце на стор. 92–93 дисертації при посиланні на акти Конституційного трибуналу.

2. Додаткового пояснення потребує питання про модель двопалатності польського парламенту і, передусім, чітка авторська позиція (а відповідно й аргументація) щодо доцільності (чи недоцільності) існування Сенату, зокрема з огляду на потребу раціонального обґрунтування його наявності в державному механізмі, адже зведення дисертантом аргументів на його користь до суто польської традиції та можливості ефективного впливу через Сенат на Сейм у разі можливої напруги між урядом і Сеймом (стор. 187 дисертації) видається явно не достатньою. Мабуть у практиці польського конституціоналізму існують й інші, більш переконливі аргументи існування даного інституту, на яких пропонуємо більш детально зосередити свою увагу.

3. У пункті 7 висновків до дисертації автор зокрема зазначає, що «Європейська» функція польського парламенту поєднує і повноваження, що сприймаються як частина класичних функцій, і нові, що виникають внаслідок триваючої європейської інтеграції, які в процесі своєї трансформації спрямовані на своєрідну «парламентаризацію» ЄС». Водночас чіткого розуміння змістовного наповнення даної функції автор не наводить.

4. Автор у тексті дисертації (стор. 152) наголошує на необхідності урівноваження гілок влади як суттєвій ознаці реалізації принципу поділу влади та акцентує увагу на тому, що втілення в Конституції Польщі засади поділу влади передбачає її доповнення принципом їх рівноважності та обов'язком співпраці всіх гілок влади (стор. 20 автореферату). Водночас на цій же сторінці він говорить про домінування законодавчої влади, яке тісно

пов'язане з роллю, яку законодавець відвів Конституції в галузі забезпечення прав і свобод особи. Крім цього, на стор. 269 дисертації автор вказує на «посилення позиції Ради Міністрів за рахунок Сейму та Сенату», що саме по собі суперечить одне одному та загалом означеному конституційному принципіві.

5. Підкреслюючи максимальну практичну спрямованість дисертаційного дослідження, хотілося б зосередити увагу і на тому, що виходячи зі змісту підрозділу 2.1 (присвяченого особливостям конституційно-правового статусу парламенту Республіки Польща), заходи, спрямовані на утвердження в Україні бікамеральної моделі національного парламенту, видаються нам недостатньо переконливими. Автору доцільно було б розкрити причини та наслідки означених державницьких перетворень.

Водночас, необхідно зазначити, що висловлені зауваження значною мірою носять характер побажань, не перешкоджають позитивному ставленню до виконаної науково-дослідної роботи, а здійснений дисертантом творчий пошук заслуговує на повагу та безумовну підтримку.

В цілому, наукове дослідження М. І. Марчука є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримані нові, достовірні й обґрунтовані наукові положення та висновки, що вирішують конкретну наукову проблему, яка полягає в тому, щоб на основі аналізу наявних наукових підходів, чинного законодавства Республіки Польща та практики їх реалізації визначити сутність і особливості організації державного ладу Республіки Польща, шляхи його вдосконалення та можливості використання в Україні польського досвіду конституційного моделювання державного ладу.

Ознайомлення із авторефератом підтверджує його повну ідентичність змісту та основним положенням дисертації. Публікації відображають основний зміст дисертації. Ґрунтовною та достатньою є й апробація, яку провів автор дисертаційної роботи.

Отже, дисертаційна робота «Державний лад Республіки Польща» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами, а її автор – Марчук Микола Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:
завідувач кафедри права
Київського національного
лінгвістичного університету
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України

В. А. Шатіло

